

הלכות ברכות פרק יא

פרק יא

ברכת המצות

פתיחה וחתימה

א.

א.

כל הברכות כולן פותח בהן בברוך וחותם בהן בברוך, חוץ מברכה אחרונה של קריית שמע, וברכה הסמוכה לחברתה, וברכת הפירות והדומה לה, וברכת עשיית המצות,

ואלו הברכות שאמרנו שהן דרך שבח והודיה, שיש מהן שהוא פותח בברוך ואינו חותם, ויש מהן שהוא חותם בברוך ואינו פותח, אלא מעט מברכת המצות, כגון ברכת ספר תורה, וכגון רואה קברי ישראל מאלו שהן דרך שבח והודיה, אבל שאר ברכת המצות כולן, פותח בהן בברוך ואינו חותם:

כל המצות מברך עליהם

ב.

יש מצות עשה שאדם חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותה, כגון תפילין וסוכה ולולב ושופר, ואלו הן הנקראין חובה, לפי שאדם חייב על כל פנים לעשותן.

ויש מצוות שאינן חובה, אלא דומין לרשות, כגון מזווה ומעקה, שאין אדם חייב לשכון בבית החייב במזווה כדי שיעשה מזווה, אלא אם רצה לשכון כל ימיו באוהל או בספינה, ישב, וכן אינו חייב לבנות בית כדי לעשות מעקה. וכל מצוות עשה שבין אדם להקב"ה, בין מצוה שהיא חובה בין מצוה שאינה חובה - מברך עליה קודם לעשייתה:

ג.

וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים, בין מצוות שהן חובה מדבריהם, כגון מקרא מגילה והדלקת נר שבת והדלקת נר חנוכה, בין מצוות שאינן חובה, כגון עירוב ונטילת ידים, מברך על הכל קודם לעשייתן, אשר קידשנו במצותיו וציונו לעשות.

והיכן ציונו? בתורה, שכתוב בה "אשר יאמרו לך תעשה" (דברים י"ז:א). נמצא ענין הדברים והסען כך הוא, "אשר קידשנו במצוותיו שציוה בהן לשמוע מאלו שציוו לקראת את המגילה" או "להדליק נר של חנוכה", וכן שאר כל המצוות שמדברי סופרים:

ד.

ולמה אין מברכין על נטילת ידים באחרונה? מפני שלא חייבו בדבר זה אלא מפני הסכנה, ודברים שהן משום סכנה אין מברכין על עשייתן. הא למה זה דומה, למי שסינן את המים ואחר כך שתה בלילה, מפני סכנת עלקה, שאינו מברך "וציונו לסנן את המים", וכן כל כיוצא בזה:

ברכה אחר עשייה

ה.

העושה מצוה ולא בירך,

אם מצוה שעדיין עשייתה קיימת - מברך אחר עשייה,

ואם דבר שעבר הוא - אינו מברך.

כיצד, הרי שנתעטף בציצית, או שלבש תפילין, או שישב בסוכה, ולא בירך תחילה - חוזר ומברך אחר שנתעטף, אשר קידשנו במצוותיו וציונו להתעטף בציצית,

וכן מברך אחר שלבש, אשר קידשנו במצוותיו וציונו להניח תפילין, ואחר שישב, אשר קידשנו במצוותיו וציונו לישב בסוכה.

וכן כל כיוצא באלו:

1.

אבל אם שחט בלא ברכה - אינו חוזר אחר שחיטה ומברך אשר קידשנו במצוותיו וציונו על השחיטה,

וכן אם כיסה הדם בלא ברכה, או הפריש תרומה ומעשרות, או שטבל, ולא בירך, - אינו חוזר ומברך אחר עשייה.

וכן כל כיוצא באלו:

2.

אין לך מצוה שמברכין עליה אחר עשייתה לעולם, אלא טבילת הגר, שאינו יכול לומר אשר קידשנו וציונו, שעדיין לא נתקדש ולא נצטוו עד שיטבול.

לפיכך אחר שיטבול מברך "על הטבילה", מפני שהיה דחוי מעיקרו, ולא היה ראוי לברכה:

ח.

כל מצוה שעשייתה היא גמר חיובה - מברך עליה בשעת עשייה, וכל מצוה שיש אחר עשייתה ציווי אחר - אינו מברך אלא בשעה שעושה הציווי האחרון.

כיצד, העושה סוכה, או לולב, או שופר, או ציצית, או תפילין, או מזוזה - אינו מברך בשעת עשייה אשר קידשנו במצוותיו וציונו לעשות סוכה, או לכתוב תפילין, מפני שיש אחר עשייתן ציווי אחר.

ואמתי מברך, בשעה שישב בסוכה, או כשינענע הלולב, או כשישמע קול השופר, או כשיתעטף בציצית, ובשעת לבישת תפילין, ובשעת קביעת מזוזה.

אבל אם עשה מעקה, מברך בשעת עשייה, אשר קידשנו במצוותיו וציונו לעשות מעקה. וכן כל כיוצא בזה:

שהחיינו על המצוות

ט.

כל מצוה שהיא מזמן לזמן, כגון שופר וסוכה ולולב ומקרא מגילה ונר חנוכה, וכן כל מצוה שהיא קנין לו, כגון ציצית ותפילין ומזוזה ומעקה, וכן מצוה שאינה תדירה ואינה מצויה בכל עת, שהרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן, כגון מילת בנו ופדיון בנו, מברך עליה בשעת עשייה שהחיינו וקיימנו. ואם לא בירך על סוכה ולולב וכיוצא בהן שהחיינו בשעת עשייה, מברך עליהן שהחיינו בשעה שיצא ידי חובתו בהן.

וכן כל כיוצא בזה:

אחד העושה מצוה לעצמו, ואחד העושה אותה לאחרים, מברך קודם עשייתה, אשר קידשנו וציונו לעשות.

אבל אינו מברך שהחיינו אלא על מצוה שעשה לעצמו.

היו לפניו מצוות הרבה, אינו מברך "אשר קידשנו במצוותיו וציונו על המצוות", אלא מברך על כל אחת ואחת בפני עצמה:

נוסח 'לעשות' או 'על עשיית'

יא.

כל העושה מצוה, בין שהיתה חובה עליו בין שאינה חובה, אם עשה אותה לעצמו, מברך לעשות, עשה אותה לאחרים, מברך על העשייה:

יב.

כיצד, לבש תפילין, מברך להניח תפילין, נתעטף בציצית, מברך להתעטף, ישב בסוכה, מברך לישב בסוכה. וכן הוא מברך להדליק נר שבת, ולגמור את ההלל. וכן אם קבע מזוזה לביתו, מברך לקבוע מזוזה, עשה מעקה לגגו, מברך אשר קידשנו במצותיו וציונו לעשות מעקה, הפריש תרומה ומעשרות לעצמו, מברך להפריש, מל את בנו, מברך למול את הבן, שחט פסחו וחגיגתו, מברך לשחוט:

יג.

אבל אם קבע מזוזה לאחרים, מברך על קביעת מזוזה, עשה להן מעקה, מברך על עשיית מעקה, הפריש להן תרומה, מברך על הפרשת תרומה, מל את בן חבירו, מברך על המילה.

וכן כל כיוצא באלו:

עשה המצוה לו ולאחרים כאחד,

אם היתה מצוה שאינה חובה - מברך על העשייה, לפיכך הוא מברך על מצות עירוב.

היתה חובה, ונתכוון להוציא עצמו מידי חובה ולהוציא אחרים - מברך לעשות, לפיכך הוא מברך לשמוע קול שופר:

נטל את הלולב, מברך על נטילת לולב, שכיון שהגביהו יצא ידי חובתו. אבל אם בירך קודם שיטול - מברך ליטול את הלולב, כמו לישב בסוכה. ומכאן אתה למד, שהמברך אחר שעשה בלא ברכה, מברך על העשייה. אבל נטילת ידיים ושחיטה, הואיל וכדברי הרשות הן, אפילו שחט לעצמו, מברך על השחיטה, ועל כיסוי הדם, ועל נטילת ידיים. וכן הוא מברך על ביעור חמץ, בין שבדק לעצמו בין שבדק לאחרים, שמעת שגמר בלבו לבטל נעשית מצות הביעור, קודם שיבדוק, כמו שיתבאר במקומו:

כל דבר שהוא מנהג, אף על פי שמנהג נביאים הוא, כגון נטילת ערבה בשביעי של חג, ואין צריך לומר מנהג חכמים, כגון קריאת הלל בראשי חודשים ובחולו של פסח - אין מברכין עליו.

וכן, כל דבר שיסתפק לך אם טעון ברכה או לאו - עושין אותו בלא ברכה. ולעולם ייזהר אדם מברכה שאינה צריכה, וירבה בברכות הצריכות, וכן דוד אומר "בכל יום אברכך ואהללה שמך לעולם ועד" (תהלים קמ"ה:ב').

